رسالۂ سلوک

از

حضرت میر نعمان رحمۃ اللہ علیہ

(خلیفہ حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہٗ)

و

مشائخ طرقِ اربعہ

از

حضرت خواجہ باقی باللہ دہلوی رحمۃ اللہ علیہ

(کہ از بیاضِ ایشاں حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہٗ نقل فرمودہ بودند)

شایع کردہ

پروفیسر ڈاکٹر غلام مصطفیٰ خاں۔ سندھ یونیورسٹی

سنہ ۱۳۸۹ھ
۱۹۶۹ء

رسالۂ سلوک

از

حضرت میر نعمان رحمۃ اللہ علیہ
(خلیفہ حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہٗ)

و

مشائخ طُرقِ اربعہ

از

حضرت خواجہ باقی باللہ دہلوی رحمۃ اللہ علیہ
(کہ از بیاض عالی الشان حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہٗ نقل فرمودہ بودند)

شایع کردہ

پروفیسر ڈاکٹر غلام مصطفےٰ خاں سندھ یونیورسٹی

۱۳۸۹ھ
۱۹۶۹ء

بسم اللہ الرحمن الرحیم

مقدمہ

حضرت میر محمد نعمان علیہ الرحمہ ابن میر بزرگ "شمس الدین بدخشانی" رحمۃ اللہ علیہ در حدود ۹۷۷ھ در سمرقند ولادت یافت و از ایام طفولیت در علوم ظاہری تکمیل یافتہ در بلخ از حضرت امیر عبداللہ عشقی رحمۃ اللہ علیہ فیوض باطنی حاصل نمود و بعد ازان بہ حضرت قطب المحققین خواجہ محمد باقی باللہ قدس سرہ بہ دہلی آمدہ از ایشان مستفیض شد۔ چون آن حضرت قدس سرہ سلوک حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہ را تکمیل کردہ خلافت خود ارزانی داشتہ و ایشان را بہ سرہند مرخص فرمود، میر محمد نعمان علیہ الرحمہ را برائے استفادہ باطنی ہمراہ کرد۔ تا حضرت میرؒ در ۱۰۱۸ھ خلافت حاصل کرد و حسب الامر بہ برہان پور روانہ شد۔ ولے در انجا مشائخ از طریق دیگر (چون شیخ محمد فضل اللہ و شیخ عیسیٰ رحمۃ اللہ علیہما الرحمہ) موجود بودند، این طریق نقشبندیہ از حضرت میرؒ ترویجے نیافت۔ پس او بخدمت حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہ مراجعت نمود۔ بار دیگر آنجا رفت و آن بار ہم کامرانی ندید۔ پس مرتبہ ثالث حضرت ایشانؒ مشیخت آن شہر امر فرمودند و این مرتبہ بنوعے مجلس حضرت میرؒ در گرفت کہ مردمان چون مور و ملخ گرد آمدند و از دور نظارہ کردند بہ جذبے و حالتے در آمدند۔ بدین کثرت عقیدتمندان پادشاہ وقت (جہانگیر) خائف شد۔ پس حکم فرمود کہ ایشان را از برہان پور بہ اکبر آباد (آگرہ) روانہ کنند۔ حضرت میرؒ آنجا رفتہ در رشد و ہدایت کوشیدند و فیض باطنی را عام کرد۔

بر وصال حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہ (مانند حضرت ہاشم کشمی علیہ الرحمہ) ۲۳ قطعات و فقرات تاریخی نوشت۔ و غالباً در ۱۰۶۰ھ وفات یافت۔

حضرت میرؒ را حضرت امام ربانی قدس سرہ در مکتوبات شریفہ خود بدین کثرت یادی کردند:-

دفتر اول:- ۱۱۹-۱۲۰-۱۲۱-۱۷۳-۱۷۹-۱۹۰-۲۰۴-۲۰۹-۲۱۱-۲۲۴-
۲۲۸-۲۵۷-۲۶۱-۲۸۱-۳۱۲-

دفتر دوم:- ۴-۶۲-۹۲-۹۹-

دفتر سوم:- ۱-۴-۵-۹-۱۰-۱۲-۱۵-۱۸-۱۹-۲۱-۲۴-۲۶-۳۰-۳۶-۴۲-[۴۹-۶۲

برادر کلان حضرت میرؒ اعنی سعد الدینؒ فرزندان محمد امینؒ و عبداللہ ہم از حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہ مستفیض گشتند۔ بہ حضرت ہاشم کشمیؒ (صاحب زبدۃ المقامات) دختر حضرت میرؒ منسوب بود و حضرت شیخ بدر الدین ابن شیخ ابراہیم سرہندیؒ از فرمایش حضرت میرؒ حضرات القدس را تالیف نمود۔

حضرت مولانا حافظ محمد ہاشم جان سرہندی مدظلہ (ٹنڈو سائیں داد، سندھ) را خیلے متشکر ہستم کہ این رسالہ سلوک از حضرت میر نعمان علیہ الرحمہ برائے اشاعت مرحمت فرمودند جزاہم اللہ احسن الجزاء۔

رسالہ دوم "مشایخ طرق اربعہ" کہ از صفحہ ۴۲ آغاز می شود در باب سلاسل حضرت خواجہ باقی باللہ دہلوی قدس سرہ ہست کہ از بیاض الیشان حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہ بدست خود نقل فرمودہ بودند و حالا آن از نسخہ خطی ہست کہ در کتاب خانہ نور المشائخ علیہ الرحمہ در کابل (افغانستان) محفوظ است۔

فقط۔ والسلام

احقر۔ غلام مصطفےٰ خان بسندیونی ورسٹی
دوشنبہ ۱۱ر شوال المکرم ۱۳۸۹ھ

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

اَلْحَمْدُ لِلّٰہِ وَالسَّلَامُ عَلٰی عِبَادِہِ الَّذِیْنَ اصْطَفٰی۔ اَمَّا بَعْد فقد قال
رسولُ اللہِ صلی اللہ علیہ وعلٰی آلہٖ وسلّم اِنَّ اللّٰہَ لَیَبْعَثُ لِہٰذِہِ الاُمَّۃِ
عَلٰی رَاْسِ کُلِّ مِائَۃِ سَنَۃٍ مَنْ یُّجَدِّدُ لَہَا دِیْنَہَا۔ رواہ ابوداؤد والحاکمُ
والبیہقیُ۔ مراد از من جماعت ہست و آن نزد علماے ظاہری جماعتے ہست از مفسران
ومحدثان وفقہای کہ از کمالِ تابعیت بدرجۂ متبوعیت رسیدہ اند وباعثِ اعلاے دینِ متین
باستخراجِ جزئیات از کلیات واشاعت آن بر کافۂ مخلوقات گردیدہ۔ در ہیچ شکے نیست
کہ این قسم علماء در ہر زمان موجود ہستند۔ وآن نزدِ علماے باطنی جماعتے ہست کہ از تمامِ
تقلیدیہ مرتبہ تحقیق فائز گشتند و تربیتِ خاص وتہذیبِ باختصاص دربابِ وصول وایصال
بحق جل وعلا مقرر کردند۔ واین نوعِ اولیا نیز کہ علماے ربانی اند در ہر زمان موجود می باشند
اما آن ذاتِ معین کہ جامع کمالاتِ صوری ومعنوی ووارثِ مراتب ظاہری وباطنی باشد
بالاتفاق ہر ہمہ مجدد خواہد بود۔ وآن حدیث متفق علیہ کہ لَا یَزَالُ مِنْ اُمَّتِیْ اُمَّۃٌ قَائِمَۃٌ

بِامراللہِ تعالیٰ لَا یَضُرُّھُم مَن خَذلَھُم وَلَا مَن خَالَفَھُم حتیٰ یاتی اَمْرُ اللہِ وھُم علیٰ ذٰلکَ۔ نزد علمائے صوری محمول بر سائر علمائے شریعت وطریقت است کہ بمرتبۂ تحقیق فائز شدہ اند وتخصیص بمائتہ نہ دارند۔ وہچنین نزد علمائے معنوی محمول است بر سائر اولیاء کہ کارگزاران عالم ہستند از ابرار واخیار وابدال واقطاب اغواث وغیرہا کہ بحضور مشرب محمدی واصل گشتند وتخصیص بہ صد سال نہ دارند۔

بدانکہ در احادیث قدسی وارد است اِنَّ فی جسدِ بنی اٰدمَ لَمُضغۃً وفی المضغۃِ فؤادٌ وفی الفؤادِ ضمیرٌ وفی الضمیرِ سرٌّ وفی السرِّ خفیٌّ وفی الخفیِّ اَخفیٰ وفی الاخفیٰ اَنَا۔ ودر اخبار نبوی آمدہ است کہ اِنَّ فی جسدِ ابنِ اٰدمَ لَمُضغۃً اِذا صلحت صلح الجسدُ کلُّھا واذا فسدت فسد الجسدُ کلُّھا اَلَا وَھِیَ القَلْبُ۔ واین حدیث بالتصریح دال است بر آنکہ قلب در عالم اجساد ہمین مضغہ ایست کہ مظہر حقیقت جامعہ است ھٰذا عند الاکثر واما عند البعض مضغہ اشارت بہ قلب مدوّر ست کہ اُمّ الدماغ است ودر سر ست۔

بدانکہ طرق موصل الی اللہ بعدد انفاس خلائق است واز انجملہ طریقے کہ اقرب واسہل است طریق علیہ نقشبندیہ است بواسطۂ التزام متابعت سنت سنیہ علیٰ صاحبھا الصلوٰۃ والتحیۃ واجتناب از بدعت نامرضیہ چہ ایشان اند کہ نہایت در بدایت ایشان مندرج گشتہ است وحضور ذات وآگاہی ایشان دوام پیدا کردہ۔ آرے ودرین طریق کہ معمول صحابہ کرام است علیہم الرضوان افاضۂ استفادہ انعکاسی است و

صحبت و محبت شیخ مقتدا با رعایت آداب کافی۔ و اذکار و اشغال ممد مہمت و
معاونات ہست و لیس ریاضتے کہ درین طریق مفید ہست اتباع سنت سنیہ ہست فحسب
بدانکہ اول یاد کردن ہست و آن عبارت ہست از تکرار اسم ذات در محلہائے
لطائف خمسہ بہ این طریق کہ اولاً زبان را بکام چسپاندہ و بجمیع ہمت متوجہ قلب صنوبری کہ در
پہلوے چپ واقع ہست کردہ و لفظ مبارک اللہ کہ اسم ذات ہست در دل بہ طریق خطرہ
بگذارد و بہ زبان دل این لفظ معظم بگوید بے آنکہ صورت دل را تصور کند و نفس را
بند نہ کند بلکہ بطور خود می آوردہ باشد و از اسم معظم ملاحظہ ذات بیچون و بیچگون تواند کرد
و ہیچ صفت ملاحظہ نہ نماید تا از علوے ذات بہ تخصیص صفات تنزل نہ نماید و از تنزیہ
ذاتی بہ تنزیہ صفاتی نہ گراید۔ چون درین ذکر قلب ملکہ حاصل شود و یاد حق بدل صفت
ذاتیہ سالک شود۔ یعنی چنانچہ سامعہ را شنوائی و باصرہ را بینائی مثل غیر منفک ہست
ہمچنین دل را یاد حق لازم می گردد۔ پس متوجہ بہ دستور گذشتہ بجانب محل روح کہ زیر
پستان راست کہ محاذی دل ہست گردد و اسم ذات بہ زبان روح تکرار نماید تا آنکہ این
ذکر نیز دوام یابد و صفت ذاتیہ گردد۔ پس بہ مقام سر کہ بفاصلہ چہار انگشت از دل بسوے
سینہ واقع ہست متوجہ بدستور سابق شدہ ذاکر سازد۔ پس بمقام خفی کہ بمقابلہ چہار انگشت
از محل روح بہ طرف سینہ واقع ہست متوجہ شدہ ذاکر سازد۔ پس بمقام اخفی کہ در وسط صدر ہست
متوجہ شدہ ذاکر بذکر اسم ذات سازد۔ پس بجانب دماغ کہ محل نفس و حواس ہست متوجہ شدہ
ذاکر سازد۔ پس بہ سلطان الذکر مشغول شود۔ و آن عبارت ازین ہست کہ دم دراز کشد

وورد از کشیدن دم ذکر را در ہمہ محلہاے مذکورہ ملاحظہ نماید تا آنکہ این ذکر در تمام بدن جاری گردد بلکہ در خارج نیز پیدا گردد و صفتِ ذاتی گردد و این را یادداشت اسمی نیز گویند۔

بدانکہ بعد از جاری شدن ذکر در لطیفۂ قلب نفی و اثبات نیز گفتہ باشد باین طریق کہ نفس از ناف بردارد والف لا بہ تارک ساند و ہاے اِلٰہ بر دوشِ راست وہاے اِلّا اللہ بر دل۔ وطاق اختیار کند تا بست و ہفت بلکہ زیادہ برآن یکدم بگوید لیکن طاق باشد نہ جفت۔ لہٰذا این را وقوفِ عددی گویند۔

بدانکہ عالمِ کبیر کہ عبارت است از جمیع مکونات چہ عالمِ امر و چہ عالمِ خلق۔ پنج از آن عالمِ خلق است کہ نفس و عناصر اربعہ باشد۔ و پنج از آن عالمِ امر کہ قلبِ کل و روحِ کل و سرِ کل و خفیِ کل و اخفیِ کل باشد۔ چنانچہ اصولِ عناصر در عالمِ خلق است ہمچنان اصولِ لطائفِ خمسہ فوقِ عرش در عالمِ امر است۔ و عرش منتہاے عالمِ خلق است و فوقِ آن مقامِ قلب است و فوقِ آن روح و قس علیٰ ہذا۔ و عالمِ صغیر عبارت از انسان است کہ مرکب از اجزاے عشرہ است چہ بعد از تسویہ قالب چیزے از ہر لطیفہ از لطائفِ خمسہ بہ تعشقے باین اجزاے عناصرِ جسمانی دادہ از فوق العرش فرود آوردہ درین مجموعہ جمع ساختہ تا کہ ہیئتِ وحدانی کہ نسخۂ جامع و ہمشابہ فاتحۃ الکتاب است از کتابِ کائنات مرتب شد۔

بدانکہ این لطائفِ خمسہ کہ از عالمِ امر اند نہ داخل در جسد اند و نہ خارج

و نہ متقلبند و نہ منفصل بلکہ معیتی دارند با تمام جسد و توابع آن. لیکن چون بعضے اجزاے جسد را مظہریت زیادہ بر بعضے دیگر ہست و تفاوت در مظہریت آنہا نیز متفاوت است بتفاوت استعداد سالکان لہٰذا بعضے مقام روح برائے تسہیل امر بر طالبان در زیر پستان راست کہ مقابل زیر پستان چپ کہ مقام قلب ہست مقرر کردند علیٰ ہذا القیاس برائے رعایت سالکان مقام ذکر سرّ بمقابلہ چہار انگشت از مقام قلب کہ اسرار را با قلوب مناسبت تام ہست مقرر کردہ اند و از مقابل آن کہ بفاصلہ چہار انگشت از مقام روح بجانب صدر باشد مقام خفی مشخص کردہ اند و مقام اخفیٰ در صدر کہ کنز الرحمٰن ہست مقرر نمودہ اند و بعضے سالکان بموجب تفاوت استعداد خود ہا مقام سرّ در صدر مقرر کردہ اند و قول بزرگان کہ صدور الاحرار کنوز الاسرار دلیل یافتند و خفی را در پیشانی و اخفیٰ را در فرق سر مقرر ساختند و نفس را در زیر ناف مقام معین یافتند و حدیث اعدا عدوک نفسک التی بین جنبیک دلیل یافتند و در طریق سابقہ مقام نفس در سر ہست برائے آنکہ اخر ما یخرج عن رؤس الصدیقین حب الجاہ پس ہرگاہ حب جاہ کہ صفت ذاتیہ نفس ہست در سر باشد اغلب کہ موصوف آن نیز در ہمانجا باشد فتامل ۔ و بعضے حضرات مقام خفی در سواد اعظم کہ منشا سواد العین مشخص نمودہ اند و مقام اخفیٰ در قفا کہ در پس نقطہ سویداے ام الدماغ مشخص کردند فافہم و اگر بعضے حضرات این لطائف را مکانے مشخص فرمودہ می فرمودند کہ با مکانیند و بے مکانیند بمعنی کہ نہ از قبیل معیت مکان با مکان ہست بل بمعنی

که بے کم وکیف است فافہم

بدانکه اصل لطیفہ قلب تجلی فعل و تکوین حق است یعنی افعال را با اثرہا منسوب بحق یابد و پس و بعلم وجدانی معلوم نماید که لافاعل غیر اللہ وفنائے قلب در ینجا رسید و علامت او آن است که تعلق علمی و حبی بہ غیر حق نماند یعنی ماسوٰی بنوعے فراموش از دل او شود که اگر عمرہا بہ تکلف خواہد که ماسوائے حق را بخاطر بگذراند نتواند در خاطر گذراند۔ چنانچہ علم اشیا از وے زائل شدہ است حب اشیا و نیز بطریق اولیٰ زائل شدہ باشد و نور قلب را زرد مقرر کردہ اند۔ چون سالک بہ فنائے قلب می رسد داخل اولیاء اللہ می شود و این لطیفہ زیر قدم حضرت آدم است علی نبینا وعلیہ السلام۔ پس ہر که آدمی المشرب است وصول او بحق تعالیٰ از راہ ہمین لطیفہ خواہد بود۔

و نیز بدانکه اصل لطیفہ روح صفات ثبوتیہ حق است که یک قدم از مرتبہ فعل بحضرت ذات اقرب است۔ سالک بعد حصول فنائے لطیفہ روح ہمہ صفات ثبوتیہ بحق تعالیٰ منسوب خواہد یافت و بعلم وجدانی معلوم خواہد کرد که لاحیی ولاعلم ولامرید الا اللہ تعالیٰ و نحوہا۔ و نور این لطیفہ نور سرخ مقرر کردہ اند و ولایت این لطیفہ زیر قدم حضرت ابراہیم است که ہر که ابراہیمی المشرب است از راہ ہمین لطیفہ بحق سبحانہ خواہد رسید و صاحب این مشرب را استعداد دو درجہ از ولایت بیگانہ است الا بعسو قاسی۔

و نیز بدانکه اصل لطیفہ سر صفات سلبیہ است که یک قدم از مرتبہ صفات ثبوتیہ بحضرت ذات اقرب ہستند و بعد حصول فنائے این لطیفہ صفات سلبیہ بحق تعالیٰ منسوب

می باشد و بعلم وجدانی می یابد هُوَ الَّذِیْ لَیْسَ کَمِثْلِہٖ شَیْءٌ ۔ و نحو ذلک فافہم

و نور این لطیفہ سفید مقرر کردہ اند ۔ و ولایت این لطیفہ زیر قدم حضرت موسیٰ است

و صاحب این لطیفہ سہ ولایت از پنجگانہ طے کردہ الا بقسو قاسی ۔

و نیز بدانکہ اصل لطیفہ خفی شیونات ذاتیہ است کہ یک قدم بذات اقرب است

و نور این لطیفہ سیاہ مقرر کردہ اند و ولایت این لطیفہ زیر قدم حضرت عیسیٰ است ۔ ہر کہ

عیسوی المشرب است راہ وے بجانب قدس از ہمین لطیفہ خواہد بود ۔ صاحب این

ولایت صاحب چہار درجہ ولایت از پنجگانہ خواہد بود الا بقسو قاسی و مناسبت

تمام بہ حضرت اجمال دارد ۔

و نیز بدانکہ اصل لطیفۂ اخفی مرتبۂ الیست کہ کالبرزخ است در میان مرتبۂ تنزیہی

و در میان احدیت مجرد و فناے این لطیفہ مربوط بہ تجلی ہمان مرتبۂ مقدسہ است و نور این

لطیفہ را سبز مقرر کردہ اند ۔ و ولایت این لطیفہ زیر قدم حضرت خاتم الرسل است علیہ و علیہم

الصلوٰۃ والسلام ۔ صاحب این مشرب را بالذات استعداد حصول مراتب پنجگانہ از ولایت است

بدانکہ از حضرت شیخ[1] منقول است کہ ادائے نماز صبح در وقت غلس مثمر فناے اخفی

است فاحفظ

و نیز بدانکہ این لطائف خمسہ جزئی را بہ لطائف کلی برسانی و بلطائف کلیہ بیاد داشت

مسمیٰ متوجہ باش یعنی مسماے اسم اللہ را بے کیف و بے واسطۂ لفظ و معنی متوجہ شود تا حضور

---

[1] یعنی حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہ

وشہود ولوز مسمیٰ میسر گردد۔

ونیز بدانکہ انچہ دریجا مکشوف ومشہود می گردد فی الحقیقت ظلال اسماے الہٰی است واین ظلال را نہایتے نیست۔ بسا سالک ظلال را اصل دانستہ بہ معبودیت پرستیدند اَعاذَنا اللہ سبحانہ من ذٰلک

نیز بدانکہ نور نفس بعد از تزکیہ بے رنگ شبے کیف ہست فافہم۔

ونیز بدانکہ عروج لطائفِ خمسہ کلیہ تا دائرۂ اوّلی از سہ دوائر ولایت کبرے کہ متضمن سہ دائرہ ویک قوس ہست خواہد بود۔ چون ازان ترقّی واقع شود معاملہ با نفس خواہد افتاد وفناے اتم وبقاے اکمل واطمینان نفس وانشراح صدر وا سلام حقیقی وارتقاء بہ مدارج رضا واقع خواہد شد۔ وچون ازان مقام نیز ترقی واقع شود معاملہ با عنصر ناری وعنصر ہوائی وعنصر آبی خواہد افتاد۔ وچون ازان مقام نیز ترقی واقع شود معاملہ بہ اجزاے ارضی کہ در کمالِ نبوت ہست خواہد افتاد۔ وچون ازان مقام نیز ترقی واقع شود در ہیئت وحدانی کہ در حقیقت کعبہ ہست معاملہ خواہد افتاد۔ وچون ازان مقام نیز ترقی واقع شود در کمالاتِ رسالت وعارفیت ومحبوبیت وخاتمیت وحقیقتِ قرآنی وحقیقتِ صلوٰۃ ومعبودیتِ صرفہ وذاتِ بحت سیر خواہد افتاد کو نظری باشد فی الاخیرین۔

ونیز واضح باد کہ انچہ نوشتہ شد در قربِ ولایت ہست والّا در قرب نبوت کہ اقرب ہست اہم ہست لنسیان ماسوی اللہ وسلبِ افعال وسلبِ صفات وکذٰلک فی ما حاصل است وماسوا بعید دیدہ اند وحب او را در خاطر جا ندہد وصفات وافعال را ہم خود عاریت بیند

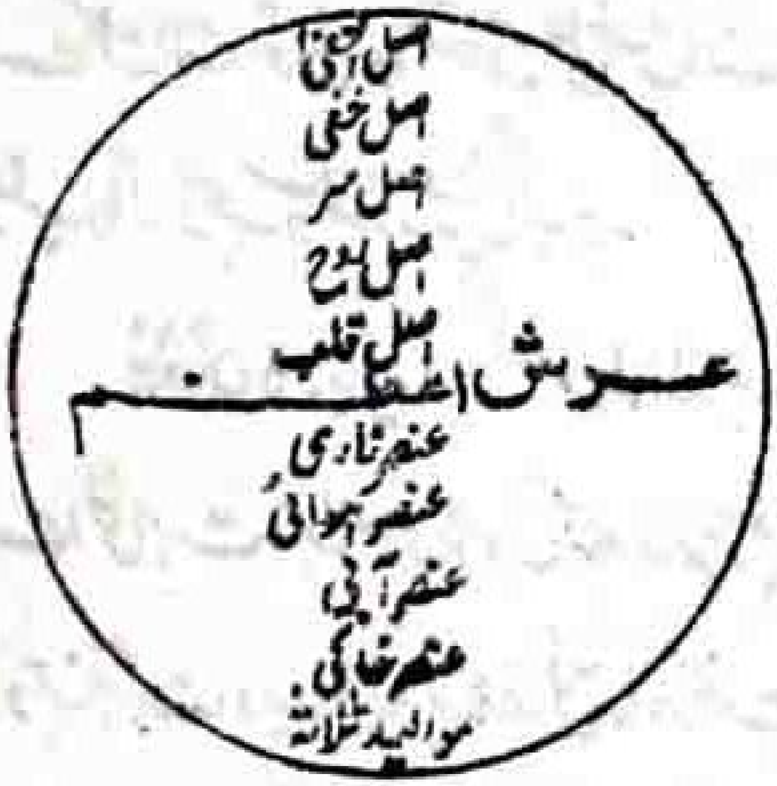
وامانات عاریتی را به صاحب امانات بسپارد تا فنائے درست حاصل آید پس لباس امانات عاری پوشیده بعدل در عناصر و عبدیت ذات الہی علی وجه الاستوار مشغول باشد و اعلائے کلمة اللہ تعالیٰ و الشفقة علی خلق اللہ والدعوة الی اللہ واتباع رسول اللہ صلی اللہ علیه وآله وصحبه وسلم در پیش گیرد۔

فائده ۔ باید که در گفتن لا اله ہمه لطائف آفاقی و انفسی و ہمه اصولِ لطائف که ظلالِ اسمائے الہی ہست و ہمه اصولِ اصول که صفاتِ سلبی و شیونی است و ہمه شیوناتِ ذاتی و ہمه اعتباراتِ ذاتی و ہمه ہیئت وجدانی و ہمه حقائق را در تحتِ لا بیارد و در الا اللہ گویان توجه باحدیتِ مجرده بل بذات بحت که تجرد ہست و تجردات از تجردات نیز در انجا معطل ہست نماید و محمد رسول اللہ گویان غاشیه عبدیت و بندگی و متابعت و سرافگندگی با رعایتِ اعتدال در عناصر پرورش گیرد که این راه راه اقرب به قربِ نبوت ہست فافہم

و درین راه بغیر از اتباع بشرع محمدی علی صاحبها الصلوٰة والسلام ریاضتے نیست و بغیر از صحبت با مرشدِ کامل مکمل و با دوستانِ معنوی و بغیر از اعلائے کلماتِ الہی خالصاً لوجه اللہ تعالیٰ دوائے و شغلے نه ۔ این ہمان راه ہست که بعد از تابعین و تبع تابعین رو باستتار آورده بود ۔ بعد از مضی ہزار سال باز بظہور آمد طوبیٰ لمن وجدها ولمن ھداھا

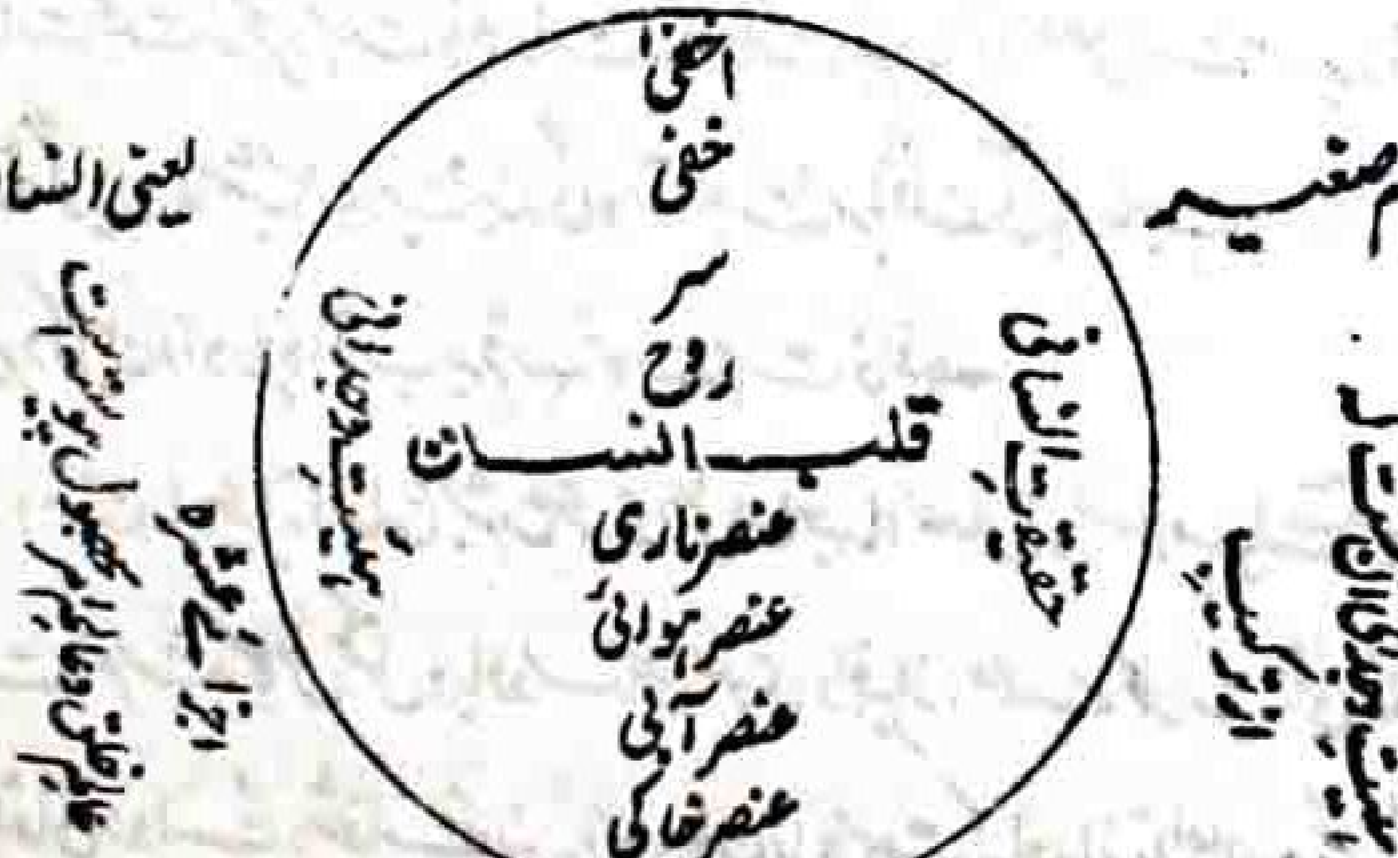
و نیز بدانکه فنائے که در قربِ نبوة است جدا است و فنائے که در ولایتِ کبریٰ است بر ظلال یا اصول جدا است و فنائے که در فنائے لطائفِ خمسه است جدا است ۔ فافہم.

عالم کبیر یعنی کائنات



بدانکہ الحال شروع بہ تفصیل سیر بہ طریق بیان دوائر کہ اسہل ہست در وجدان نمودہ خواہد شد فافہم.

عالم صغیر یعنی انسان



بدانکہ انسان من حیث صورت حائل امورِ عشرۂ جزئی ہست لکن بعد ردّ الفروع الی الاصول جامع اصول و فروع است و حاوی جزئیات و کلیات و ممتاز ہست بفوائد جزو ارضی و بمدارج ہیئت وجدانی۔

بدانکہ بعضے از اولیاء ہر دو دائرہ را اوسع ساختہ اند چنانچہ عقل کل و عقل جزو و نفس کل و نفس جزو ہیولائے کل و ہیولائے جزو طبیعت کلیہ و طبیعت جزئیہ و صورت کلیہ

وصورتِ جزئیہ وفعلِ مطلق وفعلِ مقید ومرتبۂ سیادتِ کلیہ وجزئیہ ومرتبۂ جامعیتِ کلیہ و جزئیہ نیز داخل کردند۔ کلیہ فی العالم کبیر وجزئیہ فی الانسان من حیث الخلقۃ۔ وجمعیت فی الانسان الاکمل فرادی فرادی ومجموعہ مجموعہ وبالوحدانیہ العظمیٰ والوحدۃ الکبریٰ فافہم۔

دائرۂ ولایتِ صغریٰ

درین دائرہ ظلالِ اسماءِ واجبی است و حقیقتِ اصول الاصول لطائفِ خمسہ است ظہور توحیدِ وجودی و توحیدِ شہودی وسماع ووجد و نحو ذالک درین جا است ہمین ظلال مبادی تعیناتِ ہمہ اولیا است حتیٰ کہ خلفائے اربعہ نیز۔

ودرین مقام دوام ذکرِ خفی وفناء ذکر وذاکر در مذکور وکثرتِ مراقبات ومشاہدات واکتفاء فرائض وسننِ مؤکدہ مقامِ اقطاب واغواثِ اولیاء است۔

بدانکہ ہمین ظلالِ اسماء مبادیِ تعیناتِ اولیاء است۔ چنانچہ ذواتِ اسماءِ واجبی مبادیِ تعیناتِ انبیاء است علی نبینا وعلیہم الصلوٰۃ والسلام۔

بدانکہ حق تعالیٰ را غناءِ ذاتی است از عالم وعالمیان کہ اِنَّ اللّٰہَ لَغَنِیٌّ عَنِ الْعَالَمِیْنَ۔ وبا وجود غناءِ ذاتی اورا صفاتے ثابت است کہ واسطہ فیوضِ کائنات است بدو اتہا وظلالہا۔ چہ اگر اسماء وصفات نمی بود کائنات از کتم عدم بہ وجود نمی آمد واستفاضہ وافاضہ آنًا فآنًا بتوسطِ آنہا است۔ پس وجود وظہور ولوازم وجود وظہور بہ آنہا است وواسطہ افاضہ واستفاضہ کلیہ قیوم الزمان وقتی است وجزئیہ کافہ اولیا مدار نظام

وانتظامِ عالم وعالمیان اند۔

بدانکہ ہر اسمے از اسماءِ الٰہی بمنزلہ کلی ہست وظلالے کہ پیدا از آنہا آمدہ اند بمنزلۂ جزئیات اند۔ پس ہر اسم کلی مبدأِ تعین نبی ہست از انبیاء وہر ظلالِ جزئی مبدأِ تعینِ ولی اند اولیاء اللہ۔ وہر جزئی منسوب شود بسوے کلّی خود این ہست معنی محمدی المشرب وموسوی المشرب وعیسی المشرب عند البعض۔ وطریق ہر یکے از اولیاء در وصول بجانبِ حضرتِ ذات طریق ہمان نبی ہست بالتبعیۃ الا لقیصر قاسر۔ ونزد کمل اولیاء محمدی المشرب عبارت ازان جوانمرد ہست کہ از راہِ حب لحوق او بحقیقۃ الحقائق می شود۔ پس سیر او در ما فوق حقیقۃ الحقائق ونزولِ او نیز در حقیقۃ الحقائق باشد فَہِمَ مَن فَہِمَ۔

ونیز بدانکہ متابعانِ انبیاء از کمالِ متابعت از جزئیت بر می آیند وبکلیت می رسند ولو بالتبعیۃ واز مرتبۂ کلیۃ بکلی الکلیات کہ حقیقۃ الحقائق ہست نیز می رسند۔

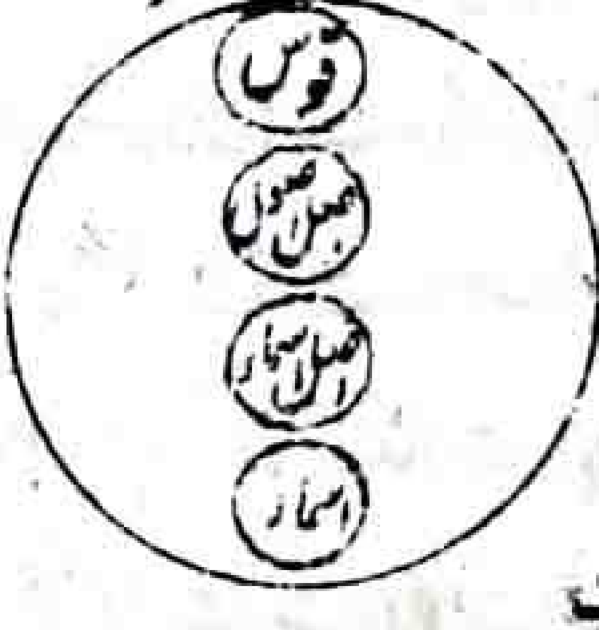
ونیز بدانکہ ولی محمدی المشرب بکمالِ متابعت بمرتبہ می رسد کہ فوقِ مراتبِ متبوعات ہست من وجہ اگرچہ از اصالت بہرہ ندارد۔

ونیز بدانکہ ہمہ انبیاء از راہِ مربیانِ خود کہ اسماءِ الٰہی اند وصول بخدائے تعالیٰ میسر دارند واز راہِ اسم اجمع کہ اللہ مربی آن سرور ہست صلی اللہ علیہ وآلہ وصحبہ وسلم وصول دارند بالتبعیۃ۔ بدانکہ درمیانِ تبعیتِ انبیا درین مرتبہ وتبعیتِ اولیای محمدی المشرب درین فرق بسیار ہست من وجہ چنانچہ درمیان تبعیتِ اولیا درین مرتبہ واصالتِ انبیاء در مراتبِ خود فرق ہست بیشمار من وجہ۔ مختصر آنکہ اگرچہ تابعان را بمتابعت در مرتبہ

حقیقة الحقائق چیزے است کہ بدست می آید فوقِ این مرتبہ ہست کہ بالاصالة متبوعان را بدست می آید لکن المتبوع متبوعٌ والتابع تابعٌ۔

ونیز بدانکہ برآمدن از اسمِ کلی کہ مربیِ نبی اوست بجذبہ محبت حقیقتِ محمدی علیٰ صاحبہا الصلوٰة والتحیہ کہ اجمعِ ہمہ کلیات ہست محقق ہست و اطلاع یافتن بر کلیاتِ دیگر نیز بوساطتِ حقیقةِ محمدی ممکن و این از قبیلِ وصول بازجزئی بکلی ہست چراکہ ہمہ کلیات کہ مبادی تعیناتِ انبیاء ہست جزئیاتِ حقیقتِ محمدی ہست نہ از قلبِ حقائق۔ فلا محذور.

دائرهٔ ولایتِ کبریٰ



سیرِ ولایتِ سائر اولیا تا دائرهٔ اولیٰ ہست و بس

بدانکہ مراد بہ اسماء و صفات درینجا صفاتِ ثبوتیہ ثمانیہ است نہ صفاتِ ثمانیہ و صفاتِ سلبیہ۔ و دو دائرہ و یک قوس در ولایتِ انبیاء ہست علیٰ نبینا و علیہم السلام۔

بدانکہ چون سالک در امانات بہ فضول بود و عدمِ جزئی خود بعلم صرفِ کلی بسانہ عین مانند او را نہ اثر و نجات از دہم و از آفاق و انفس و از ظلال بالکل بحصول پیوست پس تجلی ترقی کہ در ولایتِ صغریٰ منتہی حد وقتی بود درین مقام دائم ہست بتر اندراج نہایتِ دیگران در بدایتِ نقشبندیہ این ہست۔ و این حد دائم کہ اربابِ ولایتِ صغریٰ را موعود بہ فردا ہست ولایتِ کبریٰ را نقدِ وقت درین نشاة است بیقین کہ موعودِ ایشان فوق الفوق۔ و درین مقام فنائے و بقائے کہ حاصل می شود اصیل فنائے اتم و بقائے اتم ہست و تجلیِ حقیقی فعل و صفت و ذات درینجا ہست۔ نفس را اطمینان و صدر را انشراح و ارتقا بمدارجِ رضا و سلطنتِ نفسِ مطمئنہ بر تختِ صدر درین مقام ہست۔ بدانکہ درین ولایت

هرچند فنای نفس و اطمینانِ او حاصل شد لکن جهاد با عناصر قلب باقی است۔

دائرهٔ ولایتِ علیا

دائرهٔ اسماء باطنی و حبی
است که بیک درجه از اسم الظاهر بحضرتِ
ذات اقرب اند و این اسماء مبادی تعینات
ملائکهٔ ملاءِ اعلیٰ اند۔ و درین دائره حامله بالنسبت
و باد و آب است و ترکیب ملائکه نیز
از همینها است

بدانکه در ولایتِ علیا سیر در اسمِ باطن
است چنانچه در ولایتِ کبریٰ سیر در اسمِ ظاهر است
یعنی در ولایتِ کبریٰ سیر مثلاً علم و قدرت و اراده
واقع است و در ولایتِ علیا سیر در العلیم والقدیر
والمرید مثلاً واقع است۔ و وسعتِ صفات را
بدون ملحوظیتِ ذات با وسعت ملحوظیتِ صفات
هیچ نسبت نیست بلکه تفاوت بسیار است۔ بدانکه این ولایتِ علیا را که ولایتِ ملائکهٔ
ملاءِ اعلیٰ است فوقیت است بر ولایتِ انبیاء که ولایتِ کبریٰ است نه افضلیت۔ چرا که صاحب ولایت
تحتانی را عروجات بر حقیقتِ ولایتِ فوقانی واقع می شود۔ و صاحب حقیقتِ ولایتِ علیا محبوس
به همان حقیقت نمانده چنانچه در شرحِ مواقف[1] مذکور است چنانچه فضل عنصرِ خاک را است هرچند
عناصرِ دیگر را علو است
پس ولایتِ مذکوره را
تفوق است نه فضیلت
و فضل و الافضلیت للانبیاء والی نبینا و علیهم السلام

دو نهایهٔ این ولایت
علیا که مرتبهٔ اولی از تعین اول
است که جامع جمیع مراتب اسماء
و صفات و شیونات و
اعتبارات است

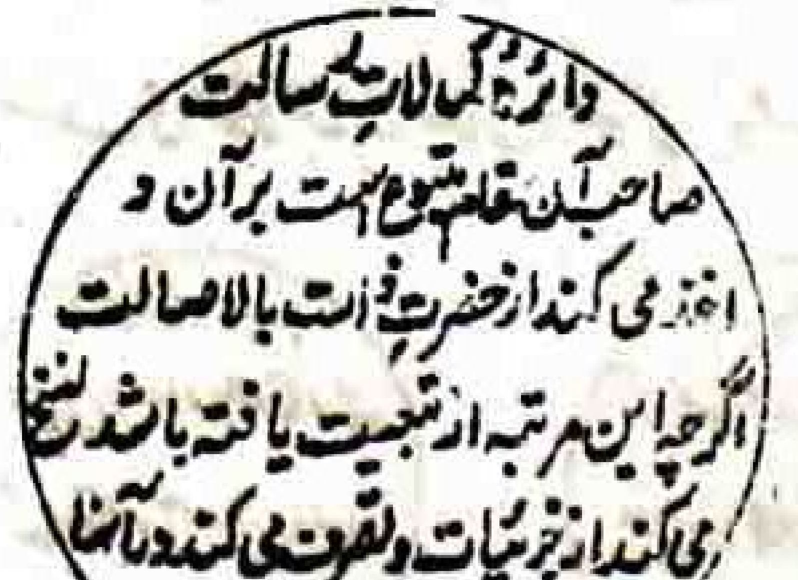
دائرهٔ کمالاتِ نبوت
درین مقام از حضرتِ ذات است اصل
صفات و اسماء و شیونات و اعتبارات
در دید محبت نیست در خارج و معاملت درین
مقام با اجزاء ارضی است

---

[1] سید شریف علی بن محمد جرجانی (المتوفی ۸۱۶ھ) این شرح مواقف فی علم الکلام
در ... ھ نوشت۔

و انکشاف مقطعاتِ قرآنی و متشابہات ورائے تاویلات در ینجا است۔

بدانکہ نبوۃ مخصوص بہ انبیا است علیٰ نبینا و علیہم السلام۔ و کمالاتِ نبوت بالاصالت نیز مخصوص بہ ایشان است اما بالتبعیۃ بعضے افرادِ امتِ مرحوم آن سرور صلی اللہ علیہ و آلہ و صحبہ وسلم را نیز میسر است۔ و کمالاتِ ولایاتِ ثلٰثہ نسبت بہ کمالاتِ نبوت بمشابہ قطرہ نسبت بہ دریائے محیط است و عارفے کہ درین مقام می رسد مومن بہ ایمانِ غیب حقیقی است و از علمائے راسخین است و انا عناصر قالب آنہا حکم بدنِ اخروی می گردد۔ و درین جا در صعود رو بحق و در ہبوط بالکل رو بخلق است چراکہ نگرانی بہ فوق نہ ماندہ است۔ و درین ہبوط عنصرِ خاکی پائین تر و اخفس است و اتم



بدانکہ تفاوتے کہ درین مقام واقع است بہ اعتبارِ ترقیات و تنزلات در مقامات است۔ یعنی آنکہ صاحب مقام اسفل را قربے باشد کہ صاحب مقام اعلیٰ را نبود۔ چنانچہ حضرت نوحؑ فائق است بر حضرت ابراہیمؑ باعتبار ایشان و سافل است من حیث المقام۔ کذلک للاولیاء ایضاً۔ بدانکہ ہرچند درین مراتب افرادِ ذات از اسماء و صفات و شیونات است و از اسم الظاہر و اسم الباطن متعالی است لیکن ہنوز ذات بحت لبسیار دور است فافہم۔



دائرۂ کمالاتِ اولوالعزم و صاحب این کمالات بکمال تمکین فی عین التلوین متصوف است و درین مقام اقربیت ذات تعالیٰ معدوم الکیفیت است

چنانچه در کمالاتِ نبوت مجهول الکیفیت بوده است. و محبت درین مقام بمعنی ارادهٔ طاعت و شفقت بر خلائق است چنانچه علمای شریعت مقرر نموده اند فافهم.

چنانچه خاتم الرسل صلی الله علیه و آله وسلم خاتمِ مراتبِ رسالت و مراتبِ نبوت است صاحب کمالاتِ خاتمیت که از افرادِ امت باشد خاتمِ ولایات و کمالات و حقائق و اسرار و معارفِ محمدی صلی الله علیه و آله وسلم و درین مرتبه تمکین است نه تلوین.

دائرهٔ کمالاتِ خاتمیت
صاحب این کمالات خاتمِ ولایات
محمدی است علیٰ صاحبها الصلوٰة
والسلام

بدانکه اصل منصب قیومیت شعبه ایست از تبعیتِ کمالاتِ خاتمیت و آنچه قبل از وصول به کمالاتِ خاتمیت منکشف می شود بمنزلهٔ ظلال و عکوس قیومیت است نه عینِ آن.

دائرهٔ قیومیت
کمالاتِ این دائره نیز
ناشی است از دائرهٔ
خاتمیت

دائرهٔ محبوبیت
ظلال اسماء و صفات
که مقامِ اصلی اولیاء
است

دائرهٔ خلت
که صاحب خود دائرهٔ
تعینِ وجودی است بلکه
تعینِ حبّی

دائرهٔ محبوبیت
اسماء و صفات که مقامِ
اصلی انبیاء و رسل است علیٰ
نبینا و علیهم السلام

دائرهٔ محبت
ذاتیه محض به کلیم الله است
اصالةً و به اتباعِ ایشان
تبعیةً

دائرهٔ محبوبیت ذاتیه
ذاتیهٔ صرفه که مخصوص آن سرور
صلی الله علیه و آله وسلم من حیث
اسمه محمد صلی الله علیه و
آله وسلم

دائرهٔ محبوبیت ذاتیه
خالصه که مختص به آن سرور است
صلی الله علیه و آله وسلم من حیث
ولایتِ اسمه احمد صلی الله
علیه و آله وسلم

بدانکہ درین ہر دو
مرتبہ صور صفات ثمانیہ
متجلی می شود چنانچہ در مرتبہ
اول صور علمیہ آنہا منکشف
می گردد۔ فافہم۔

دائرہ حب مشتاق
مختص بہ آں سرور صلی اللہ تعالیٰ علیہ
و آلہ وسلم من حیث کلما
الاسمین المبارکین علیہ
الصلوٰۃ والسلام

دائرہ تعین وجودی
واین مرتبہ ثانی ہست
از مراتب حقیقۃ
الحقائق

دائرہ
تعین حبی واین مرتبہ
ثالث ہست از مرتبہ
حقیقۃ الحقائق

دائرہ حقیقت
کعبہ ربانی حضرت بیچون درین
مرتبہ متجلی بذات من حیث عظمت
وکبریائی حقیقی ہست وہمین ست مرکز در
عالم کبری چنانچہ مضغہ است در
عالم صغری

بدانکہ منشاء
ہمہ تجلیات ذاتیہ عین نور صرف ہست کہ مسجود ہیچ آمدہ و اصل ہمہ تجلیات ذاتیہ
شدہ پس ہر گاہ مبداء ہمہ تجلیات ذاتی باشد از مسجودی دیگران چہ ستودہ آید فافہم
وصول بایں مقام از دراک تفصیل ہست و بس کہ سلوک جذبہ درینجا بال و پر شکستہ فافہم۔

دائرہ حقیقت قرآنی
کہ نور اطلاق صرف نیز درین مرتبہ
گنجایش نہ دارد وگر عند النزول بلکہ
مبداء وسعت بیچونی و امتیاز بیچگونی
ہیچ چیز را گنجائی نیست

بدانکہ در کلام اللہ با وجود اجمال
تفصیل ثابت ہست و وسعت و تمیز نیز
کائن یعنی با وجود بساطت امر از نہی و وعدہ از وعید
ممتاز ہست با متیازیکہ مبرا ست از ادراک غیر و اجمال و تفصیل نیز از ہمین قبیل است۔

دائرہ
فاتحۃ الکتاب کہ نصف اولیٰ
بیان الوہیت و ربوبیت است
نصف ثانی
مشترک بین اللہ و بین العبد نصف سیوم
بیانِ عبدیت تمام و ہدایتِ علیا
و محبت عظمیٰ

دائرہ مقطعات قرآنی
کہ اسرار ہست بین المحب و المحبوب
بلا واسطہ نصف متشابہات
قرآنی کہ رموز ہست بین المحب
و المحبوب فافہم

دائرہ بسم اللہ
الرحمن الرحیم کہ مشتمل ہست برہمہ اسرار
توریت و انجیل و زبور و بر اسماے دیگر
و حاوی تمام اسرار قرآن مجید
و فاتحۃ الکتاب است

دائرہ بار بسم اللہ
الرحمن الرحیم من تواضع
للہ رفعہ اللہ
الیہ

دائرہ نقطہ باء
اسم کہ اصل حقیقۃ الحقائق
ہست و بس

دائرہ صباحت
مرجع این حسن ذات
کمالاتِ حضرت ذات
است

دائرہ ملاحت
مرجع این حسن ذات
صرفت ذات است
فافہم

دائرہ نقطہ درین
مقام غیر از وسعت بچونی و
اعتبار بے چگونی کہ بر وجہ کمال
ہست تعبیر نمی توان کرد

بدانکہ این مرتبہ نسبت بہ اصل
الاصل دارد و حقائق سابقہ ہمہ اجزاے اوست
و حقیقت قرآنی جزو این حقیقت ہست ازین جہت

او مبدأ وسعتِ بے چونی است و صلوٰۃ کمالِ وسعتِ بے چونی مرتبۂ صلوٰۃ درین مقام بمشابہ نہایت است در مخفی بر قرۃ عینی فی الصلوٰۃ و ارحنا یا بلال۔ و الصلوٰۃ معراج المؤمن و اقرب ما یکون العبد من الرب فی الصلوٰۃ ازین جا است فافہم۔

دائرۂ معبودیت
صرفہ کہ تحقیق حقیقتِ لا الٰہ الا اللہ محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہٖ وسلم درین جا است و امتیاز عبد از معبود نیز درین جا

بدانکہ قدم را اصلا درین مرتبہ گنجائش که قف یا محمد ان ربک یصلی اشارہ بہ منع وصول قدمی است وللہ الحمد والمنۃ کہ مرنظری را منع نہ فرمودہ اند بلکہ وسیع ساختہ اند فافہم

دائرہ نزول و
ہبوط در مرتبۂ جز ارضی و
استقامت بر درجۂ او نی بندگی
و ہدایت و ارشاد و اعلائے
کلمات اللہ

ہفت درجہ متابعت درین مقام دست می دہد و تابع حکم متبوع درین مقام می گیرد کہ گویا از یک مشرب آب می خواہد فافہم و سر لقیہ از حمد محمدی بودن درین مقام منکشف می گردد۔ صلی اللہ تعالیٰ علیٰ سیدنا محمد و آلہٖ و صحبہٖ وسلم۔

تمام شد

مشائخِ طُرُقِ اربعہ

(طُرُقِ خواجہ باقی باللہ رحمۃ اللہ علیہ)

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

بفضلہٖ تعالیٰ این بندۂ حقیر بہ کابل (افغانستان) رفتہ از کتب خانۂ حضرت نور المشائخ علیہ الرحمۃ مطالعۂ یک مخطوطۂ نادر کردم کہ دارندۂ رسائل امام ربانی مجددِ الفِ ثانی قدس سرہٗ بود۔ در آخرِ آن مخطوطہ یک رسالہ بود کہ در آن طُرُقِ اربعۂ حضرت خواجہ باقی باللہ رحمۃ اللہ علیہ درج بود و آن رسالہ را حضرت مجددِ الفِ ثانی قدس سرہٗ از بیاضِ پیرِ خود نقل فرمودہ بودند این بندہ را سعادتے رفیقِ حال بود کہ آن رسالہ را بتاریخ ۲۶ اگست ۱۹۶۹ء نقل کردم و حالا پیشِ قارئین نذر کنم۔

والسلام۔ احقر۔ غلام مصطفےٰ خان

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

ذکرِ مشائخ طُرُقِ اربعہ کہ مشہور ہست در بلادِ ماوراء النہر و خراسان از دستخط خاص امام المتقین قبلۃ العارفین مرشد و پیر حضرت محبوب رب العلمین قطب ربانی حضرت مجدد الفِ ثانی رضی اللہ عنہ نقل گرفتہ شد۔ اعنی انتساب پیرانِ ایشان باین تفصیل ہست۔

انتساب این داعیِ کمینہ محمد الباقی باین خانوادۂ علیہ چنان ہست کہ این کمینہ خرقہ پوشیدہ و مصافحہ کردہ و اجازۂ تامّہ عامّہ و ارشاد یافتہ از حضرت مرشد علی الاطلاق و غوث الآفاق فی المشارق والمغارب بالاستحقاق مخدومی و سیدی خواجہ اسحاق قدس سرہٗ۔ و ایشان از دو جا اجازہ و نسبت و ارشاد یافتہ اند۔
اولاً از والد خود حضرت قطب الاقطاب مولینا خواجگی کاسانی الدہبیدی قدس سرہٗ۔ بعد ازان از خلیفۃ الخلفاء ایشان حضرت مولینا لطف اللہ قدس سرہٗ کہ ہمیشہ تیز بودہ اند بحضرت مولینا خواجگی و حضرت مولینا لطف اللہ قدس سرہٗ از حضرت مولینا شاہ حسین مرغیلانی کہ از خلفاء حضرت خواجہ احرار اند اولاً نسبت درست کردہ مجاز شدہ بودند۔ بعد

ازایشان بحضرت مولینا محمد قاضی پیوسته ازایشان نیز مجاز گشته اند۔ وبعد ازایشان بحضرت مخدومی مولینا خواجگی نیز بیعت کرده اند و خدمات وایثارہاے بے نہایت مالاً ونفساً بتقدیم رسانیده اند۔ پس ازان جہت حضرت مولینا خواجگی قدس سرہٗ ایشان را صدیق خلفاء وقائم مقام مطلق خود خوانده اند۔ پس معلوم شد کہ حضرت مولینا خواجگی، وحضرت مولینا لطف الله را انتساب واجازه از مولینا محمد قاضی ہست وایشان را از خواجۂ احرار ہست۔ اعنی حضرت ناصر الملۃ والدین خواجہ عبید الله وایشان را اجازه وانتساب بحضرت مولینا یعقوب چرخی ہست وایشان را بخواجہ بہاء الحق والدین النقشبندیہ ہست وایشان را بحضرت امیر کلال وایشان را بخواجہ باباے سماسی وایشان را بخواجہ علی عزیزان رامیتنی وایشان را بخواجہ محمود انجیر فغنوی ہست۔ وایشان را بخواجۂ عارف ریوگری ہست وایشان را بحضرت قطب لاثانی خواجۂ جہان خواجہ عبد الخالق غجدوانی و ایشان را بخواجہ یوسف ہمدانی وایشان را بخواجہ ابو علی فارمدی طوسی وایشان را بخواجہ ابو القاسم گرگانی وایشان را بشیخ ابو الحسن خرقانی وایشان را بشیخ بایزید بسطامی وایشان را به امام جعفر صادق۔ وامام جعفر صادق را قدس سرہٗ دو نسبت ہست یکے بپدر بزرگوار خود امام محمد باقر وایشان را بہ امام زین العابدین وایشان را بہ امام حسینؓ وایشان را بپدر بزرگوار خود اسد الله الغالب علی ابن ابی طالب کرم الله وجہہٗ وایشان نیز جامع دو نسبت اند یکے از آنحضرت صلی الله علیہ وسلم بے واسطہ۔ دوم بواسطۂ خلفاے ثلاثہ۔ واین نسبتے کہ امام جعفر صادق را بہ آباے گرامی ہست رضی الله تعالی عنہم سلسلۃ الذہب می نامند

لشرافته و نزاهته و لطافته و غیر این نسبت را سلسلة الفضه می گویند۔ و نسبت دیگر
امام جعفر رضی الله عنه به پدر مادر خود است قاسم بن محمد بن ابی بکر الصدیق رضی الله عنهم که از
فقهای سبعه بوده اند و از کبار ائمه دین اند و ایشان را بحضرت سلمان فارسی است و ایشان
را نیز دو نسبت است یکے از آنحضرت صلی الله علیه وسلم بلاواسطه و نسبت دیگر بواسطه خلفای
اربعه لیکن از هر یکے از خلفا نسبتے خاص یافته۔ در طریق ذکر خفیه قلبی و توجه و مراقبه باطن
منسوب اند بحضرت صدیق اکبر رضی الله عنه که طریق خاص ایشان بوده و حضرات خواجگان
قدس الله تعالیٰ اسرارهم ورزش این نسبت نموده اند بدانچه منسوب بحضرت صدیق اکبر
اند رضی الله عنه۔ مخفی نماند که خواجه ابوالقاسم گرگانی که پیر خواجه ابوعلی فارمدی است
ایشان را نیز دو نسبت است یکے بشیخ ابوالحسن خرقانی که مذکور شد نسبت دیگر ایشان
به شیخ ابوعلی کاتب است و ایشان را بشیخ ابوعلی رودباری و ایشان را بشیخ ابوعثمان
مغربی و ایشان را به سید الطائفه شیخ جنید است قدس سره و شیخ ابوالحسن خرقانی
به سه جا منسوب اند یکے به شیخ بایزید بسطامی چنانکه مذکور شد و این بحسب روحانیت است
دیگر بشیخ ابوعلی رودباری و بشیخ ابوسعید ابوالخیر و این دو هم بحسب روحانیت است هم بحسب
و شیخ بایزید بسطامی را نسبت و بیعت بحضرت امام بحق ناطق جعفر صادق است رضی الله عنه
چنانکه امام غزالی در کتاب طیب القلوب خود آورده اند که شیخ بایزید به امام جعفر بیعت
فرموده مداوم ذکر الله و شکر سے گفتے تا آن از دنیا رحلت فرمود انتهی کلامه
و همچنین است در کشف المحجوب شیخ علی عثمان جلابی که معاصر شیخ ابوعلی فارمدی بوده اند

و در تذکرهٔ عطار قدس سرہا۔

پوشیده نماند که انتساب اجازت این مسکینه از طریقه جبریه بسویه اولٰی بار از حضرت قطب الاقطاب غوث الخلائق والطرائق حضرت قاسم شیخ المیاں عالی الکبیر بلخی است بعدهٔ از شیخ المشائخ فی العالم الاعلم الافخم سید طیب بلخی است بعد از ایشان از برادر ایشان اعنی السید السند العارف باللہ والغوث الاعظم الاعلم بلا اشتباه سندنا محمد دمنا و واستاذنا سید عبد اللہ البلخی مرةً بعد اخریٰ وکرةً بعد اخریٰ اجازت نامهٔ عامه ولباس خرقه مشرف کردند و در همیں طریقه از مشائخ کبار بسیار به اجازت وارشاد موفق ومبشر گردیده تحرزاً عن الاطناب مذکور نه گردانید۔ پس معلوم باشد که حضرت قاسم شیخ از طرقِ اربعه مشهوره مجاز بودند لیکن روشِ طریقهٔ ایشان جبر بوده و درین طریقه منسوب و مجاز اند۔ اولاً از روے معنی از حضرت شیخ خداے داد و از روے صورت از دو خلیفهٔ شیخ خداے داد اولی از خواجه مولینا نوری که هیجده سال در ملازمتِ ایشان سلوک نموده مجاز شده اند وبعد از ان از مشائخ طرقِ متعدده وبعد از سیاحت و ملازمتِ مشائخ بحضرت مولینا د کوه دری پیوسته اند و هیجده سال دیگر در خدمتِ ایشان بوده بعد از وفاتِ ایشان به مسندِ ارشاد نشسته اند ومی فرمودند تا آنکه به کبر سن رسیده ام اگر دانم که کسے باشد که از و فائده می توان گرفت بقیه عمر بخدمت آن عزیز بسر می بردم و غاشیهٔ او بر دوش کشیده در جلوے او می دوم و ایشان یاد از کبراے متقدمین می دادند هَنِیْئاً لِمَنْ رَاٰهُ وَجَالَسَهٗ وَصَاحَبَهٗ رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ۔ وحضرت شیخ

خدا‌ے داد را نسبت بہ شیخ جمال الدین و شیخ جمال الدین را نسبت بہ شیخ خادم ہست و حضرت
مخدومی سید عبد اللہ را مع برادر نسبتِ بزرگوار ایشان ہست کہ اعلم علماے زمان و اکبر
کبراے وقت بودہ اند و مشہور اند بقاضی صالح البلخی و حضرت مخدومی سید عبد اللہ را از
مشائخ طرقِ متعددہ نسبتہا و اجازتہا بسیار ہست لم نذکرہ تحرزاً عن التطویل و
حضرت شیخ محمد صالح المشہور بقاضی والسید بشیخ علی شیخ ہست و ایشان را بشیخ علی امست
ایشان را با امن بابا ہست و بعضے بہ احمد آتا گفتہ اند و ایشان را الصدر آتا و بعضے امن آتا
را نسبت بہ شیخ جمال شاشی دادہ اند۔ و صدر آتا را بہ زنگی آتا ہست و زنگی آتا را بہ حکیم آتا
و حکیم آتا را بہ حضرت برہان المحققین خواجہ احمد یسوی ہست و ایشان را بہ شیخ ابو یوسف
ہمدانی ہست۔ و نسبت شیخ ابو یوسف ہمدانی تا آخر مذکور شد۔ و خواجہ احمد یسوی را دو
نسبت دیگر ہست یکے بہ شیخ شہاب الدین سہروردی و دیگر بہ ارسلان بابا و ایشان را
نسبت بہ حضرت سلمان فارسی نیز دادہ۔ چنانکہ خرقۂ امانتِ آنحضرت را صلی اللہ علیہ وسلم
حضرت سلمان بہ ایشان رسانیدہ اند و می تواند بود کہ این نسبت از راہِ معنی باشد بر تقدیرِ
صحت۔ اما نسبتِ این کمینہ در طریقۂ علیہ کبرویہ ہمدانیہ فتحیہ از کبار مشائخ دران طریق
واقع شدہ۔ خصوصاً از حضرت برہان المحققین و قطب العارفین و غوث السالکین شیخ صدر
الملۃ والدین البخاری القراکولیت کہ مدۃ دہ سال فی الخلوۃ والجلوۃ بالغدو والآصال
والصحبۃ والسفر والحضر ملازمِ آستانِ عبودیت بودہ بنظراتِ خاصہ و لباسِ خرقہ از شیخ
ترسون المروی و شیخ نور الدین ابراہیم الخافی کہ ہمشیرہ ہاے مخدومی الاعظم شیخ

صدر الدین بود نصیب گردید. پس این هر سه عزیز را نسبت بحضرت مخدومی قطب الاقطاب الشیخ الشهید السامی مولینا محمد آکجامی است و ایشان را نسبت بحضرت مخدومی الاعظم شیخ حاجی محمد الخبوشانی است و ایشان را بحضرت شاه آلبیدواری است. و ایشان را انتساب به شیخ رشید البیدواری است و ایشان را به امیر عبد الله البرزش آبادی است و ایشان را بخواجه اسحق ختلانی و ایشان را به امیر کبیر امیر سید علی الهمدانی است. و ایشان را بالشیخ محمود مزدقانی و ایشان را به شیخ علاء الدوله سمنانی و ایشان را بالشیخ عبد الرحمن اسفرائنی و ایشان را بشیخ احمد الجرجانی و ایشان را به شیخ علی لالای غزنوی و ایشان را بالشیخ مجد الدین بغدادی و ایشان را بالشیخ نجم الدین کبری و ایشان را بالشیخ عمار یاسر و ایشان را به شیخ ابو النجیب سهروردی و ایشان را به شیخ احمد غزالی و ایشان را دو نسبت است یکے به شیخ یوسف همدانی و دیگرے بشیخ ابوبکر نساج. و شیخ ابوبکر نساج را بالشیخ ابو القاسم گرگانی است و ایشان را نیز دو نسبت است چنان که ذکر شد. یکے بشیخ ابو الحسن خرقانی و دیگر بشیخ ابو علی رودباری و ایشان را بالشیخ ابو عثمان مغربی و ایشان را بالشیخ جنید بغدادی و ایشان را به سری سقطی و ایشان را به شیخ معروف کرخی. و ایشان را دو نسبت است یکے به امام علی موسی رضا الی آبائه الکرام. و دیگر بداود طائی و ایشان را بحبیب عجمی و ایشان را بالشیخ حسن بصری و ایشان را بحضرت علی کرم الله وجهه. و امام علی موسی رضا را انتساب به پدر خود است امام موسی کاظم و ایشان را به پدر خود امام جعفر صادق و ایشان را دو نسبت است چنان که مذکور شد. والله اعلم.

اما انتساب این کمینه در طریق نقشبندیه از دو جانب است. یکے از جانب مخدومی

سید عبید اللہ البلخی بجناب شیخ محمد قلی خلیفہ ہست و الیشان را انتساب بہ قہار شیخ دبابا شیخ
ہست و الیشان را بہ محمد صادق شیخ و الیشان را بہ ابوالحسن شیخ و الیشان را بہ الیاس شیخ
و الیشان را بہ محمد قلی شیخ و الیشان را بہ خدائے قلی شیخ و الیشان را بہ میر غیاث الدین شیخ
و الیشان را بہ بایزید شیخ و الیشان را بہ شیخ قوام الدین لبسطامی و شیخ بہاء الدین مغربی و
این دو عزیز منسوب اند بحضرت سلطان العارفین شیخ ابو یزید لبسطامی و نسبت شیخ بایزید لبسطامی
الی آخرہٖ مذکور شد۔

اما انتساب این فقیر حقیر در طریقۂ قادریہ و چشتیہ بہ دو عزیز ہست۔ یکے بہ سید
تاج الدین تمنی و دیگر بہ سید عبد اللہ مکی و این دو عزیز را انتساب بہ شیخ علی منصور منبجی
ہست و الیشان را بہ شیخ محمد حجازی و الیشان را بہ شیخ طاہر بن زیان و الیشان را بہ شیخ
احمد بن موسیٰ الشیشی و الیشان را بہ شیخ شہاب الدین زروق و الیشان را بہ شیخ ابوالحسن علی
لشیشی بواسطۂ احمد بن موسیٰ مذکور۔ و شیخ ابوالحسن علی را انتساب بہ الدخود ہست شیخ
ابوحفص عمرانی علی و الیشان را بہ سید مجد الدین ابومحمد صالح الزواوی ہست و الیشان را
بہ شیخ محمد مخلص طیبی ہست و شیخ احمد بن رندہ مر (زندہ مرد ؟) و این دو را انتساب بہ شیخ
شرف الدین ابن العادل ہست و الیشان را بہ شیخ عبد اللہ بن شجاع الدین الفاروقی ہست
و الیشان را بہ شیخ جمال الدین بن یوسف بن محمد بن نصیر معدمی ہست و الیشان را بہ شیخ
عبد اللہ محمد بن ابراہیم عبد الواحد بن سرور المقدسی ہست و الیشان را بہ غوث الثقلین
محی الدین عبد القادر الجیلانی ہست و الیشان را بہ شیخ ابی سعید المبارک بن علی المخزومی ہست

والیشان را بہ شیخ ابوالحسن علی بن محمد بن یوسف الترش الدکاری است والیشان را بشیخ ابوالفرج عبدالرحمن بن عبداللہ الطرطوسی ہست والیشان را بہ شیخ عبدالواحد بن عبدالعزیز تمیمی والیشان را بہ والدِ خود شیخ عبدالعزیز است والیشان را بہ شیخ ابوبکر محمد را الشبلی است والیشان را بہ شیخ ابوالقاسم الجنید البغدادی است سید الطائفہ والیشان را بہ شیخ سری سقطی والیشان را بہ شیخ معروف کرخی و نسبت شیخ معروف کرخی تفصیل الی آخر مذکور شد (تا اینجا سلسلہ ہائے حضرت خواجہ باقی باللہؒ بہ دستخطِ خاص الیشان تفصیل وار گرفتہ شد).

تمت